

ІНТЕГРАЦІЯ ФІЛОЛОГІЇ І ТЕХНІЧНИХ НАУК

УДК 811.93

doi: 10.20998/2227-6890.2021.1.17

О. В. БУЙВОЛ

ЩОДО СТРУКТУРНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ КОМП'ЮТЕРНОЇ ЛЕКСИКИ

Розкрито проблеми професійної комунікації, що у сучасний період розвитку людства стали найбільш насущними проблемами прикладної лінгвістики. За останні два десятиліття з'явилась така наукова й теоретична дисципліна як термінографія. Обґрунтовано, що інформаційні технології розвиваються настільки стрімко завдяки утворенню нових термінів, що впорядковувати цей процес і відповідно реагувати на всі наявні зміни у галузі термінології є дуже складним завданням. Доведено, що для успішної роботи з подолання цих проблем повинна бути проведена чітка структурована організація комп'ютерної лексики. Розкрито склад комп'ютерної мови: термінології (літературна і нелітературна лексика (професіоналізми і жаргонізми) (комп'ютерні жаргонізми є стилістично експресивними й виконують емоційно-оціночну функцію.). Кожен з цих лексичних шарів має свої специфічні риси, діапазон функціонування і сфери вживання. Розглянуто основне призначення комп'ютерної термінології – ідентифікацію конкретних складових інформаційних технологій, а також структуру термінологічної системи, що відповідає специфіці даної галузі науки, та її складові, що вступають у взаємовідносинах антонімії, омонімії і полісемії.

Ключові слова: комп'ютерна лексика, термінографія, інформаційні технології, термінологія, професіоналізми, жаргонізми, терміноутворення.

О. В. БУЙВОЛ

ПРО СТРУКТУРНУЮ ОРГАНІЗАЦІЮ КОМП'ЮТЕРНОЇ ЛЕКСИКИ

Раскрыты проблемы профессиональной коммуникации, что в современный период развития человечества стали наиболее актуальными проблемами прикладной лингвистики. За последние два десятилетия появились такая научная и теоретическая дисциплина как терминография. Обосновано, что информационные технологии развиваются настолько стремительно из-за образования новых терминов, что организовать этот процесс и соответствующим образом реагировать на все существующие изменения в терминологической области – задача очень сложная. Доказано, что для успешной работы по преодолению этих проблем должна быть проведена четкая структурированная организация компьютерной лексики. Раскрыто составляющие компьютерного языка: терминологию (литературную и нелитературную лексику (профессионализмы и жаргонизмы являются стилистически выразительными и выполняют эмоционально-оценочную функцию). Каждый из этих лексических слоев имеет свои специфические черты, диапазон функционирования и сферу применения. Рассмотрено основное предназначение компьютерной терминологии – идентификацию конкретных компонентов информационных технологий, а также структуру терминологической системы, которая соответствует специфике данной области науки, и её составляющие, вступающие во взаимосвязи антонимии, омонимии и полисемии.

Ключевые слова: компьютерная лексика, терминография, информационные технологии, терминология, профессионализмы, жаргонизмы, образование терминов.

О. V. BUIVOL

ABOUT THE STRUCTURAL ORGANIZATION OF COMPUTER VOCABULARY

The problems of professional communication are revealed, which in the modern period of human development have become the most urgent problems of applied linguistics. Over the past two decades, such a scientific and theoretical discipline as terminography has appeared. It is substantiated that information technologies are developing so rapidly due to the formation of new terms that organizing this process and responding appropriately to all existing

changes in the terminological field is a very difficult task. It is proved that for successful work on overcoming these problems, a clear structured organization of computer vocabulary should be carried out. The components of the computer language are revealed: terminology (literary and non-literary vocabulary (professionalisms and jargons are stylistically expressive and perform an emotional and evaluative function). Each of these lexical layers has its own specific features, range of functioning and scope. The main purpose of computer terminology is considered - the identification of specific components

of information technology, as well as the structure of the terminological system, which corresponds to the specifics of

this field of science, and its components that enter into the relationship of antonymy, homonymy and polysemy.

Keywords: computer vocabulary, terminography, information technology, terminology, professionalism, jargon, term formation.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку суспільства має певні ознаки, які свідчать про перехід від індустріального до інформаційного етапу суспільної еволюції. Однією з головних характеристик цього процесу є збільшення доступної кожному індивіду інформації, зміна взаємовідносин між людиною й інформацією, перехід до новітніх технологій. Швидко виникають нові професії та теорії, що ґрунтуються на синтезі багатьох наук, актуальним є міждисциплінарний підхід, причому загалом не йде лише про технічну термінологію чи мови програмування. Важливим є: 1) вміння послуговуватися різноманітними засобами мови завдяки міцному засвоєнню комп'ютерної термінології; 2) підвищення рівня сформованості знань з інформаційних технологій; 3) вміння власними силами долати термінологічні труднощі, що можуть виникнути під час практичної роботи; 4) прискорення процесу засвоєння нового матеріалу за рахунок зняття обмежень; 5) підвищення мотивації при вивченні новітніх інформаційних технологій. Безумовно, подальші розробки в цій царині можуть суттєво полегшити викладання курсів з інформаційних технологій. Певний рівень знання термінології знімає проблеми, що виникають з рівністю доступу до комунікаційних та інформаційних технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Перекладу англійських термінів у галузі комп'ютерних технологій, ролі терміна у фаховому дискурсі з проблем комп'ютерних наук та інформаційних технологій, термінології та перекладу велику увагу приділяють вітчизняні і зарубіжні науковці: Л. Білозерська, І. Квитко, І. Кучман, Р. Синдега, Р. Барнхарт, В. Табанакова та інші дослідники.

Мета статті полягає у розгляді особливостей структурної організації комп'ютерної лексики, утворення і функціонування системи англійської комп'ютерної термінології, у дослідженні різноманітних шарів, що складають сучасну комп'ютерну лексику, та головних напрямків її розвитку на сучасному етапі.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття. Вважаємо, що на даний час у науковій літературі недостатньо висвітлено питання дослідження термінів, що складають сучасну

комп'ютерну лексику

Виклад основного матеріалу. Будучи загальнолюдським надбанням, інформатика є цариною інтернаціонального співробітництва, що значним чином пояснює схильність до інтернаціоналізації лівової частки відповідної лексики. Навіть таке загально відоме слово як computer давно перетворилося на інтернаціоналізм. Сюди ж можна зарахувати загальні команди на клавіатурі: print, time, date тощо. До окремої групи інтернаціоналізмів комп'ютерної термінології можна віднести так звані графічні символи. Вони також є інтернаціональними.

Кожен фахівець в царині інформаційних технологій здатен зрозуміти скорочення термінів, так звані аббревіатури, незалежно від рідної мови. Наприклад, IDU (Interface Data Unit) – це інтерфейсний блок даних, IBM PC – персональний комп'ютер фірми «Ай-Бі-Ем» тощо. Англійська мова давно вже набула статусу міжнародної. Словниковий склад сучасної нам англійської мови окрім споконвічних англійських слів має велику кількість лексичних одиниць іншомовного походження. Через це можна говорити про змішану природу словникового складу англійської мови, змішану природу комп'ютерної термінології, її інтернаціоналізм [1].

Одна з наукових шкіл виділяє у комп'ютерній термінології два загальних розділи – термінологія комп'ютерного обладнання і термінологія програмного забезпечення. Обладнання – це те, з чого складаються комп'ютерні пристрої, а програмне забезпечення – те, за допомогою чого виконуються основні комп'ютерні операції (програми, папки, файли, додатки тощо). Інша ж наукова школа схиляється до думки, що комп'ютерна лексика є вкрай неоднорідною. В середині її можна окреслити окремі тематичні підгрупи, пов'язані з архітектурою та роботою комп'ютера, а ще лексику, породжену Інтернетом. Розмежування помітно також з точки зору сфери вживання, термінологічної нейтральності або емоціональної забарвленості окремих жаргонізмів або їхніх варіацій [2].

Задля системного викладання матеріалу, пов'язаного з інтернаціональною природою комп'ютерної термінології, більш доцільним є надавати перевагу класифікації, що прийнята в

методиці викладання інформатики, а саме поділяти курс на змістовні одиниці, пов'язані з інформаційними процесами, поданням інформації, алгоритмізацією, програмуванням, моделюванням тощо. Аналіз етимологічних словників підтверджує інтернаціональну природу комп'ютерної термінології [3]. Статистика свідчать, що найактивнішими постачальниками комп'ютерної лексики є англійська, латинська і французька мови.

Через це термін потрапляє до української мови часом у незрозумілому для необізнаної людини значенні та є важкими для вимови:

- акаунт, від account – логін і пароль для входу в систему;
- аська від ISQ – звукова аббревіатура «I seek you» («Я шукаю вас»);
- банер від banner – повідомлення рекламного характеру на сторінці всесвітньої мережі;
- браузер від browser – програма, за допомогою якої переглядають файли;
- вінчестер від Winchester – жорсткий диск;
- гіперпосилання від hyperlink – зв'язок між елементами гіпертексту;
- домен від domain – група ресурсів, що керуються через один сервер;
- драйвер від driver – програма для керування якимось пристроєм або процесом;
- залогинити(ся) від log in – увійти до системи, підключитися до;
- сканер від scanner – пристрій для введення графічної інформації у комп'ютерну пам'ять;
- юзер від user – користувач персонального комп'ютера.

Серед користувачів Інтернету молодшого покоління має місце українізоване, неправильне прочитання англійських термінів. Часом помилкове прочитання стає популярним у масах. Часто має місце вживання неправильного наголосу в словах іншомовного походження. Так, наприклад, існують декілька варіантів вимови англійського слова keyboard: кіборд, кейборд, кеборд тощо.

Українська інтернетна мова зазнає постійного розвитку. Швидкість змін безпосередньо залежить від віку, інтересів, освіти та професії користувачів. У цьому різновиді комунікації між людьми встановилася нова форма діалогу, якому властиві:

- 1) максимальна економія мовних засобів;
- 2) новітні форми паралінгвізму;
- 3) специфічна розмовна, емоційно забарвлена, часто гумористична, лексика [4].

Українська інтернетна мова є складовою українського інтернетного простору. Характерною її ознакою є те, що вітчизняна комп'ютерна мова, як і основні її терміни, ґрунтуються на підвалинах англійської мови, через це термінологія чатів українського сегменту Інтернету переважана англійською термінологією, запозиченнями й мовними кальками. Наприклад, фейл від fail, конект від connect, лінка, лінк від link, сервак від server тощо.

Цікавим є й те, що на українських форумах Інтернету спілкуються представники різних

соціальних страт, у тому числі високоосвічених, проте всі однаково використовують сленг, створений на основі іноземних термінів.

Загалом перехід слова з однієї стилістичної групи в іншу відбувається у напрямку від терміну до жаргонізму. У фаховій мові спершу термін отримує стилістичне забарвлення професіоналізму, а потім шляхом поступової профанації переходить до групи жаргонізмів. З комп'ютерним жаргоном ми є свідками зворотного процесу підвищення стилістичного статусу, коли жаргонізм з часом може стати професіоналізмом і навіть терміном. При цьому здійснюється вибір того варіанту, який найчастіше вживається при перекладі офіційної документації та специфікацій [2].

Поступово варіант, якому надають перевагу, набуває основної характеристики терміну – семантичної однозначності. При цьому він позбавляється емоційно-експресивного навантаження жаргонізму. Серед старих жаргонізмів, які давно вже перетворилися на терміни, варто згадати такі: браузер, миша, вірус тощо. Думка, ніби українська лексика комп'ютерного жаргону є загалом запозиченою, не відповідає дійсності, оскільки не варто нехтувати впливом народної етимології, впливом розмовних прийомів створення емоційного забарвлення. Загалом, комп'ютерна лексика відрізняється нестабільністю, як і сама комп'ютерна термінологія.

Поповнення лексичного складу мови новими словами відбувається безперервно, різними шляхами. Виділяють головні джерела утворення нових слів: семантична деривація (надання нового значення старому слову), неологізми (утворення нових слів за допомогою словотворчих засобів мови задля позначення нових понять), запозичення іноземних слів. У комп'ютерній лексиці останній із способів є дуже поширеним, оскільки багато слів запозичуються з англійської мови та засвоюються українською [5].

Англомовна комп'ютерна термінологія ґрунтується на багатому лексичному матеріалі, який був свого часу запозиченим з латини, давньогрецької, французької та інших мов, тобто, вже знайомі слова набували нового, технічного значення. В українській мові справи йшли дещо важче, оскільки при створенні нових термінів на ґрунті національної мови потрібно враховувати різні логічні та психологічні фактори.

Наведемо декілька прикладів українських комп'ютерних термінів:

- back up – резервне копіювання,
- checkbox – прапорець,
- icon – значок,
- indicator – показник, лічильник.

Всі ці нові терміни цілком відповідають усім вимогам, але вони не в змозі суттєво потіснити англомовні терміни. Молоді люди, які є активними користувачами Інтернету, надають перевагу англомовним термінам, а не вчать українські аналоги. Враховуючи це, треба залучати молодих

людей до вивчення національної термінології вже на початковому етапі навчання.

Семантичне термінотворення є одним з традиційних способів створення спеціальних найменувань, що підтвердили свою продуктивність із плином часу. Семантичний спосіб творення нового слова полягає у появі у вже існуючого слова вторинного значення на основі подібності двох явищ – уже відомого й позначуваного. У комп'ютерній термінології це термінотворення є вельми поширеним явищем.

Приклади в англійській мові:

- batch – накопичувати дані, формуючі пакет повідомлень;

- feature – приваблива для користувача можливість, яка надається комп'ютерною програмою;

- kernel – базове ядро операційних систем;

- lock – блокувати бази даних, окремі файли, програми тощо.

Приклади в українській мові:

- видаляти від delete – прибирати з комп'ютерної пам'яті файли або програми;

- кадр від frame – блок даних відповідного формату, що передається по каналах зв'язку;

- символ від character – графічний знак;

- такт від timeslot – мінімальна одиниця часу, що визначається періодом сигналу генератора синхронізації.

За семантичного термінотворення відбувається розширення значення вихідного слова.

Зіставлення наведених українських термінів з їхніми англійськими відповідниками демонструє те, що не у всіх з них можна однозначно простежити суттєвий вплив їхнього англійського еквіваленту. Однак дуже часто при лексико-семантичному створенні нових термінів в українській мові відповідне розширення значення слова має на додачу ще калькування. При цьому семантичний зсув копіює аналогічний в англійській мові [6].

Наведемо декілька прикладів:

- зберегти – save;

- дружній – user-friendly;

- карта – card;

- пам'ять – memory;

- розширення – extension;

- стерти – erase.

У комп'ютерній термінології є можливість зустріти різні способи розвитку значень. У ній досить широко представлені різноманітні види метафоричного перенесення:

- hardware – апаратне забезпечення (перше значення цього слова «залізни виробни», семантичне перенесення матеріалу, з якого виготовляються деталі комп'ютера на самі деталі);

- wizard – висококваліфікований, досвідчений програма-експерт, чия обізнаність здається звичайним людям чимось на межі надприродних здібностей.

Найменування нерідко переноситься на інші предмети на підрунті будь-яких загальних функцій:

- folder (дослівно тека) – директорія, яка містить інші папки чи файли;

- patch (дослівно латка) – частина програми, що вводить за діль виправлення помилок;

- shell (дослівно мушля, оболонка) – програма-посередник між користувачем і комп'ютером.

Поряд із метафоризацією в утворенні комп'ютерних жаргонізмів задіяна метонімія.

Приклади в англійській мові:

- heavy metal – великий, дуже швидкий комп'ютер;

- iron – апаратне забезпечення;

- silicon – інтегральні схеми.

Приклади в українській мові:

- залізо – апаратне забезпечення;

- глист – мережевий вірус типу «хробак»;

- машина – комп'ютер.

Висновки. На підставі вище викладеного, ми дійшли таких висновків:

- по-перше, комп'ютерна мова відрізняється стилістичною неоднорідністю. Вона складається з літературної лексики, що представлена термінологією, та нелітературними професіоналізмами і жаргонізмами. Кожна лексика має свої функції і сфери вживання. комп'ютерна термінологія за своїм функціонуванням не відрізняється від інших термінологічних систем. Основним призначенням її одиниць є найменування понять інформатики;

- по-друге, нелітературна лексика використовується задля додавання розмовності: комп'ютерні жаргонізми надають мові стилістичної експресивності й заниженості. Вони виконують емоційно-оціночну функцію, а також реалізують потребу в особистій словотворчості. Найбільш популярні одиниці жаргону понять позначені номінаціями;

- по-третє, термінологічна система інформатики має структуру, що утворилася відповідно до спеціалізації цієї науково-технічної галузі. Її складові вступають одна з одною у відносини антонімії, омонімії і полісемії з утворенням словотворчих гнізд. Англійський жаргон загалом має більш складну структуру, ніж український.

Науковими пошуками з обраної тематики вважаємо подальше опрацювання лексики інформаційних технологій, яка постійно взаємодіє з іншими лексичними складовими української мови.

Список літератури

1. Кучман І. Переклад англійських термінів у галузі комп'ютерних технологій // Вісник Житомир. держ. ун-ту імені Івана Франка. 2005. № 23. С. 164-166.

2. Синдега Р. Є. Роль терміна у фаховому дискурсі з проблем комп'ютерних наук та інформаційних технологій // Проблеми семантики слова, речення та тексту. 2012. Вип. 28. С. 389.

3. Chambers Dictionary of Etymology. Barnhart, Robert K. (ed) ISBN 10: 0550142304 / ISBN 13: 9780550142306. Published by Chambers Harrap, 2003. Webster's Etymological Dictionary, With the Meanings Revised and Many Thousand Words Added by A. Macpherson Hardcover – ISBN-10: 1298498597 / ISBN-13: 978-1298498595, 2015.

4. Табанакова В. Д. Понятие научно-технического термина и требования к его определению // Термин и слово. Межвузовский сборник. 1982. С. 89-102.

5. Квитко И. С. Термин в научном документе. Львов: Вища школа, Издательство при Львовском университете, 1976. 127 с.

6. Білозерська Л. П. Термінологія та переклад: навч. посіб. / Л. П. Білозерська, Н. В. Возненко, С. В. Радецька. Вінниця: Нова книга, 2010. 232 с.

References (transliterated)

1. Kuchman I. "Pereklad angliyskykh terminiv u galuzi kompyuternykh tehnologiy [Translation of English terms in the field of computer technology]" // Visnyk Zhytomyr derzhavnykh universitet imeni Ivana Franka. 2005. # 23. P. 164-166.

2. Syndega R. E. "Rol termina e fahovomu dyskursi z problem kompyuternykh nauk ta informatsiynykh tehnologiy [The role of the term in the professional discourse on computer science and information technology]" // Problemy semantyki slova, recheniya ta tekstu. 2012. V. 28. P. 389.

3. Chambers Dictionary of Etymology. Barnhart, Robert K. (ed) ISBN 10: 0550142304 / ISBN 13: 9780550142306. Published by Chambers Harrap, 2003. Webster's Etymological Dictionary, With the Meanings Revised and Many Thousand Words Added by A. Machpherson Hardcover ISBN-10: 1298498597 / ISBN-13: 978-1298498595, 2015.

4. Tabanakova V. D. "Ponyatie nauchno-tehnicheskogo termina i trebovaniya k ego opredeleniyu [The concept of a scientific and technical term and the requirements for its definition]" // Termin i slovo. Mezhdvuzovskiy sbornik. 1982. P. 89-102.

5. Kvitko I. S. "Termin v nauchnom dokumente [Term in scientific paper]". Lvov: Vycha shkola, Izdatelstvo pri Lvovskom universitete, 1976. 127 p.

6. Bilozerska L. P. "Terminologia ta pereklad [Terminology and translation]" / L. P. Bilozerska, N. V. Voznenko, S. V. Radetska. Vinnytsa: Nova knyga, 2010. 232 p.

Надійшла (received) 01.11.2021

Vіdomosti pro avtora / Svedeniya ob avtore / About the Author

Буйвол Олег Вікторович (Буйвол Олег Вікторович, Oleg Buivol) – старший викладач кафедри «Ділової іноземної мови та перекладу» НТУ «ХП».

УДК 811.112.2

doi: 10.20998/2227-6890.2021.1.18

М. Д. ТАЄМ

РОЗМЕЖУВАННЯ ТИПІВ НЕПРЯМОГО ДИРЕКТИВНОГО МОВЛЕННЄВОГО АКТУ В НІМЕЦЬКОМОВНОМУ ДІАЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

Стаття присвячена дослідженню непрямих директивних мовленнєвих актів та розмежування їх типів у німецькомовному діалогічному дискурсі. Дано визначення авторитарним або суттєвим непрямым мовним актам як актам, що мають на меті спонукання до дії, яке частково викликане бажанням відповідача; зазначено, що неавторитарні чи ввічливі непрямі мовні акти мають на меті спонукання до дії у ввічливій, ненав'язливій формі.

Ключові слова: директивні мовленнєві акти, діалогічний дискурс, мовознавство, непрямі мовні акти, співрозмовники.

М. Д. ТАЄМ

РАЗГРАНИЧЕНИЕ ТИПОВ НЕПРЯМОГО ДИРЕКТИВНОГО РЕЧОВОГО АКТА В НЕМЕЦКОМ ДИАЛОГИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ

Статья посвящена исследованию косвенных директивных речевых актов и разграничению их типов в немецкоязычном диалогическом дискурсе. Дано определение авторитарным или существенным косвенным речевым актам как актам, имеющим целью побуждения к действию, которое но частично вызвано желанием ответчика; отмечено, что неавторитарные или вежливые косвенные речевые акты имеют целью побуждения к действию в вежливой, ненавязчивой форме.

Ключевые слова: директивные речевые акты, диалогический дискурс, языкознание, косвенные речевые акты, собеседники.

М.Д. ТАУЕМ

DIFFERENTIATION OF TYPES OF INDIRECT DIRECTIVE SPEECH ACT IN GERMAN DIALOGICAL DISCOURSE

The article is dedicated to the study of indirect directive speech acts and the differentiation of their types in the German dialogical discourse. Authoritarian or significant indirect speech acts are such acts aimed at prompting action, but this action is partially caused by the desire of the respondent; instead, non-authoritarian or polite indirect speech acts are intended to induce action in a polite, unobtrusive form.

Key words: directive speech acts, dialogic discourse, linguistics, indirect speech acts, interlocutors.